

ΠΡΟΟΔΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΤΗ 1ῃ ΚΑΙ ΤΗ 15ῃ ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Διευθυντής καὶ ὑπεύθυνος ΚΩΝΣΤ. Γ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ Καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν

Συνδρομὴ ἐτησίᾳ ἐν Κρήτῃ..... Δρ. χρ. 5 —
» ἑξάμηνος » » » 2 50
» τρίμηνος » » » 1 50
Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν προστίθεται ἐτησίως Δρ. χρ. 1.—

Αἱ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ Εἶναι ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑΙ
Αἱ ἐπιστολαὶ καὶ αἱ ἀποστολαὶ ἀπευθύνονται
τῇ Διευθύνσει, ὁδὸς Μπέττολο Χανία
ΔΙΑ ΤΑΣ ΑΓΓΕΛΙΑΣ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΙ ΣΥΜΦΩΝΙΑΙ

Περιεχόμενα : Περί Ἐλευθερίας ὑπὸ I. Περδικάρη.
—Αἱ κλασικαὶ σπουδαὶ κατὰ τὸν A. Fouillée
ὑπὸ E. Γ. Π.—Ἐπιστημονικά: Τίς ἡ καταλλη-
λοτέρα διὰ τὸν ἄνθρωπον δίαιτα κατὰ τὸν Huchard
ὑπὸ A. X. T.—Ὁ Ἐναστρὸς Οὐρανός.—Διά-
φορα.—Ποικίλα.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

(Συνέχεια· βλ. ἀριθμὸν 21)

V. Ὁ ἠθικὸς νόμος

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι μὲν ἐλεύθερος ὁ ἄνθρω-
πος, ἀλλ' ὀφείλει λόγον τῶν πράξεων του εἰς τὸν
ἐσωτερικὸν δικαστὴν, ὅστις ὀνομάζεται συνείδησις.
Ὡστε ἡ ἐλευθερία ἡμῶν δὲν εἶναι ἀπεριόριστος.
Ἄνθρωπος ἐστερημένος συνειδήσεως θὰ ἔπραττε ὅ,τι
θὰ ἤρεσκεν αὐτῷ, οὔτε θὰ ἔφθανε ποτε εἰς τὴν ἰδέαν
ὅτι ἠδύνατο νὰ τεθῇ ὅριον οἰονδήποτε εἰς τὴν βούλη-
σιν του· ἀλλὰ τοιοῦτος ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ
ὑπάρξῃ. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν κατανοεῖται ἄνευ
συνειδήσεως οὐχ ἤττον ἢ ἄνευ λογικοῦ. Ὅτι δια-
στέλλει ἡμᾶς τῶν ἀλόγων ζῴων, δὲν εἶναι μόνον ἡ
δύναμις τοῦ διακρίνειν τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τὸ ψευδές,
ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ διακρίνειν τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ
τὸ κακόν, ἐκεῖνο ὅπερ ἐπιτρέπεται ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπερ
ἀπαγορεύεται νὰ πράττωμεν.

Ἀλλ' ἡ συνείδησις ἡ συνοδεύουσα τὴν ἐλευθε-
ρίαν ἡμῶν ἵνα φωτίξῃ καὶ ὁδηγῇ αὐτὴν καὶ παρεκτρέ-
πομένην ἐπανάγῃ εἰς τὴν εὐθείαν, πόθεν ἀρύεται τὸ
φῶς καὶ τὸ κύρος αὐτῆς;

Εἴπομεν ὅτι εἶναι δικαστὴς ὁ δικαστὴς λοιπὸν
οὐδὲν ἄλλο πράττει ἢ ἐφαρμόζει τὸν νόμον. Ἐάν
καταδικάζωμεθα δια κακὴν τινα πράξιν ἢ ἐπαινώ-
μεθα δι' ἀγαθὴν, ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ κατ'ὼς τις τῶν
πράξεων, καθ' ὃν ἡ συνείδησις ἐκτιμᾷ τὴν διαγω-
γὴν ἡμῶν· ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ νόμος, εἰς ὃν ὀφείλο-
μεν νὰ ὑπακούωμεν.

Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῶν ἀναγκαίων
ἐκείνων νόμων εἰς οὓς τὰ φυσικὰ ὄντα ὑπέκουσιν
ἀναποδράστως· πρόκειται περὶ νόμου εἰς ὃν ὁ ὑπο-
τασσόμενος δύναται καὶ νὰ μὴ ὑποταχθῇ ὅταν θέλῃ,
ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας. Ὁ
νόμος οὗτος εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος, ὅστις σεβόμενος
τὴν ἡμετέραν ἐλευθερίαν περιορίζεται εἰς παράγγελμα

ὅπερ ἡ συνείδησις μᾶς μεταβιβάζει, ἡμεῖς δ' ἔπειτα
πράττομεν ὅπως ἀρέσκει ἡμῖν, ἐπὶ ἰδίᾳ ἡμῶν εὐθύνῃ
τούτῃ· μετὰ κίνδυνον νὰ καταδικασθῶμεν ὑπὸ τοῦ
ἐσωτερικοῦ δικαστοῦ, ἐάν μὴ ὑπακούσωμεν. Ὁ
ἠθικὸς νόμος ἀπλῶς παραγγέλλει, δὲν ἀναγκάζει·
φωτίζει καὶ ὁδηγεῖ τὴν βούλησιν, ἀλλὰ δὲν αἰχμα-
λωτίζει αὐτήν· δυνάμεθα νὰ μὴ ὑπακούσωμεν, ἀλλὰ
τότε αἰσθανόμεθα ὅτι ἐξήλθομεν τῆς τάξεως, ὅτι
ἐταράξαμεν τὴν ἁρμονίαν τοῦ κόσμου καὶ τιμω-
ρούμεθα διὰ τῆς συναισθησεως τῆς στενοχωρίας καὶ
τῆς αἰσχύνης ἣν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἔχομεν.

Εἶναι δὲ ὁ ἠθικὸς νόμος ὁ αὐτὸς διὰ πάντας τοὺς
ἀνθρώπους. Οἰονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ κλίμα, ἡ
ἡλικία, τὸ φύλον, ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἀρκεῖ
νὰ εἶναι τις ἄνθρωπος διὰ νὰ γνωρίξῃ τὸν ἠθικὸν νό-
μον· εἶναι παγκόσμιος τὰ δὲ παραγγέλματα αὐτοῦ
περιλαμβάνονται εἰς τὰς ἐξῆς λέξεις: *πράττε τὸ
ἀγαθόν, μὴ πράττε τὸ κακόν*, καὶ ὅλος ὁ κόσμος
ἐννοεῖ τὰ παραγγέλματα ταῦτα, διότι πάντες ἔχο-
μεν τὴν συνείδησιν ἐν ἡμῖν ἵνα λέγῃ ἡμῖν ἐκάστοτε:
«τοῦτό ἐστὶν ἀγαθόν τοῦτό ἐστι κακόν».

VI Ψυχολογικὴ καὶ ἠθικὴ ἐλευθερία

Ἀλλ' εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον ἀντιστρατεύεται ἕτε-
ρος νόμος, ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας ὁ ἐν τῷ σώματι
ἡμῶν ἐνυπάρχων καὶ τὴν βούλησιν ἀποτρέπων τῆς
πρὸς τὸ ἀγαθὸν ὁδοῦ. «Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν
τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατεύόμενον τῷ νόμῳ τοῦ
νοῦ μου, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, καὶ αἰχμα-
λωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας· οὐ γὰρ ὁ
θέλω ποιῶ ἀγαθόν· ἀλλ' ὁ οὐ θέλω κακόν, τοῦτο
πράττω». Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ δεθῇ τοι-
αύτῃ μορφῇ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, ὥστε δι-
αρκῶς νὰ στρέφεται ἡ βούλησις πρὸς τὸ ἀγαθόν;
πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κατορθώσωμεν, ὥστε πάντοτε
ἐν τε ταῖς πράξεσι καὶ τοῖς λόγοις ἡμῶν ἡ ἐπιτα-
κτικὴ φωνὴ τοῦ ἠθικοῦ νόμου νὰ κατισχύῃ τῶν ἐπι-
θυμιῶν καὶ παθῶν, τὰ ὅποια διηνεκῶς ἀντιδρῶσιν;
Ἡ ἔρευνα τοῦ ζητήματος τούτου φέρει ἡμᾶς ἀναγκαι-
ως εἰς ψυχολογικὴν τινα παρέκβασιν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἀπόλυτος ἐξάρτησις (De-
terminismus) τοῦ ἀνθρώπου ἐξ αἰτίων ἐκτὸς αὐ-
τοῦ κειμένων δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ καὶ εἰς ἀπόλυτον
ἀνεξαρτησίαν (Indeterminismus) δὲν πρέπει νὰ

νομίζωμεν ὅτι εἰρίσκειται. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχετικὴ μόνον ἐξάρτησις καὶ σχετικὴ ἀνεξαρτησία. Ἐάν ὁ ἄνθρωπος ἡδύνατο εἰς πᾶσαν περίστασιν ἂν ἐκλέγη ἐντελῶς ἐλευθέρως τούτο ἢ ἐκεῖνο καὶ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως νὰ ἀποφασίζῃ ἄλλοτε ἄλλως· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐάν ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ἐλευθερία τῆς βουλῆσεως «πᾶσα ἀγωγή θὰ ἦτο μωρία· ἡ ἠθικὴ δὲν θὰ εἶχε στηρίγματα, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα θὰ ἦσαν ψιλὴ κύβων παιδιὰ· πίστις καὶ φιλία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων θὰ ἦτο ἀδύνατος· ἡ διὰ πλάσις τέλος τῆς βουλῆσεως εἰς χαρακτηρισθὰς θὰ ἦτο ἀκατανόητον» (Lindner). Τούναντίον ὁ ἄνθρωπος ἀποφασίζει ἐκάστοτε συμφώνως πρὸς ἀρχὰς καὶ τὰ πρακτικὰ ἀξιώματα, τὰ ὅποια ἔχει μορφώσει ἐν τῷ βίῳ. Ἐάν τις δηλονότι εἰς πολλὰς ὁμοειδεῖς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡδύνατο νὰ πράξῃ οὕτως ἢ ἄλλως, ἀπεφάσισε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐάν ὁσάκις εὐρέθη εἰς περίστασιν νὰ εἴπῃ ἀλήθειαν ἢ ψεῦδος, νὰ ἐλεῇσθαι δυστυχὴ ἢ τούναντίον, ἀπεφάσισε πάντοτε ὁμοιομόρφως, ἐμμορφώθη ἡδὴ οὕτω ἐν αὐτῷ πρακτικὸς κανὼν βουλῆσεως καὶ πράξεως, ὅστις βαθμηδὸν ἰσχυροποιούμενος ἐφ' ὅσον αὐξάνονται αἱ περπτώσεις ἐν αἷς ἐφαρμόζεται, ἀποτελεῖ δύναμιν ψυχικὴν, πρὸς ἣν ρυθμίζεται ἡ βούλησις καὶ κανονίζονται αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως, λέγει ὁ Lindner, μορφοῦται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ἀνθρώπου ἐξουσία τις ἥτις καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς εὐμεταβλήτου ἐπιδράσεως τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ βίου καταστάσεως, τ. ἔ. *ψυχολογικῶς ἐλεύθερον*. Κατὰ ταῦτα ἡ βούλησις εἶναι ἐπακλούθημα τῶν πρακτικῶν ἀξιωμάτων ἅτινα τὴν ῥίξαν αὐτῶν ἔχοντα ἐν σύμπαντι τῷ ψυχικῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ μυστηριώδει βάθει τῆς ψυχῆς ἐργαζόμενα ὠθοῦσιν αὐτὴν ὅτε μὲν πρὸς ταύτην ὅτε δὲ πρὸς ἐκείνην τὴν βούλησιν, ὡς ἐλαττήριον αὐτῆς χρησιμεύοντα. Εἰς τοῦτο δὲ συνίσταται ἡ *ψυχολογικὴ ἐλευθερία* τοῦ ἀνθρώπου, ἐάν δηλονότι ἀποφασίζῃ ἐκάστοτε ὑπεύθυνος εἰς αἷτια ἐντὸς αὐτοῦ κείμενα. Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι τὰ πρακτικὰ ἀξιώματα εἶναι διάφορα παρὰ τοῖς διαφοροῖς ἀνθρώποις ἀναλόγως τοῦ τρόπου καθ' ὃν διεμόρφωσεν ἑκάστος τὸν ψυχικὸν αὐτοῦ βίον. «Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθὰ καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρὰ» (Ματθ. 12, 33).

Ἀλλὰ τὰ πρακτικὰ ἀξιώματα δύναται ἐλευθέρως νὰ καταρτίσῃ ὁ ἄνθρωπος κατὰ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν, ὥστε νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ὅ,τι ἠθέλησε νὰ γίνῃ. Ἐν ταῖς πράξεσι καὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ φαίνεται ὁ ἄνθρωπος οἷος εἶναι· ἀλλ' ὅτι εἶναι τοιοῦτος, προέρχεται ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, ἐκ τῆς διευθύνσεως ἣν αὐτὸς ἔδωκεν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ψυχικοῦ του βίου. Πρὸ πάσης πράξεως δὲν ἔχει ἐλευθερίαν ὁ ἄνθρωπος νὰ βουληθῇ οὕτως ἢ ἄλλως, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑπέταξεν ἑαυτὸν εἰς νόμον δι' οὗ ὀρίζονται αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ὑπεύθυνος. Ἐάν δ' ἐπικρατήσωσιν αἱ ἠθικαὶ ἀρχαί, ὥστε πρὸς ταύτας νὰ ρυθμίζωνται ἐκάστοτε αἱ τῆς ψυχῆς βουλῆσεις, τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην τῶν μορφῶν τῆς ψυχολογικῆς ἐλευθερίας τ. ἔ. τὴν *ἠθικὴν*

ἐλευθερίαν. Τότε ἡ βούλησις ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀρίστων ἐλατηρίων, ἐκ τοῦ βελτιόνος μέρους τῆς ψυχῆς· ἡ ψυχολογικὴ ἐλευθερία κατὰ τὸν Πλάτωνα, δύναται νὰ ὀνομασθῇ αὐτονομία τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ ἠθικὴ ἐλευθερία ἀποτελεῖ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ ἀριστοκρατίαν. Καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ ρυθμίσωσι τὰς βουλῆσεις αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἠθικοῦ νόμου διὰ τῆς μετανόας. «Ἡ μετάνοια, λέγει καὶ σύγχρονος Γερμανὸς καθηγητῆς, εἶναι ἡ πικρὰ ῥίζα, ἐξ ἧς φύεται τὸ ἄνθος τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας». «Ὅπως μόνον ἐκεῖνος ὁ λαὸς φθάνει εἰς ἀληθὴ ἐλευθερίαν, ὅστις ἐκούσιως ὑπακούει τοῖς νόμοις οὓς αὐτὸς ἐθηκεν, οὕτως καὶ ἐκεῖνος μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀληθῶς ἐλεύθερος, ὅστις ἐκούσιως βούλεται καὶ πράττει ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔχει ἀναγνωρίσει ὡς ἀγαθόν» (E. Martig).

Κατὰ ταῦτα ἐάν ὁ ἄνθρωπος μορφώσῃ ἑαυτὸν ψυχολογικῶς οὕτως ὥστε ἡ βούλησις αὐτοῦ νὰ ὀρμᾷται πάντοτε ἐξ ἠθικῶν ἐλατηρίων, τότε θὰ δυνηθῇ νὰ πράττῃ πάντοτε «ὅ βούλεται ἀγαθόν», τότε θὰ καταφρονῇ τῶν ὑπαγορεύσεων τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας, καὶ θὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τότε θὰ ἔχῃ τὴν ἀληθὴ ἐλευθερίαν, ἥτις εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ἡ ἀγευστα εἰς τὴν πραγματώσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ὅστις εἶναι ὁ ἐπὶ τῆς γῆς περιορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου.

VII Εἶδη τῆς ἐλευθερίας

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει φυσικὸν καὶ ἀπαράγραπτον δικαίωμα νὰ ποιῇται αὐτόβουλον χρῆσιν καὶ ἀσκήσιν τῶν ἰδίων σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων· εἶναι ἐλεύθερος νὰ βαδίξῃ ἢ νὰ κάθῃται, νὰ ἐργάζεται ἢ νὰ ἀνοπαύηται, νὰ ἐνεργῇ καὶ μόνος καὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων κατ' ἀρέσκειαν, νὰ φρονῇ καὶ νὰ λέγῃ ἐγγράφως ἢ προφορικῶς ὅ,τι θέλει, ἀρκεῖ νὰ μὴ βλάπτῃ τὸν ἄλλον καὶ νὰ μὴ ταράττῃ τὴν εὐνομον τάξιν. Τοῦτο δ' ἀποτελεῖ τὴν *ἀτομικὴν ἐλευθερίαν* ἐκάστου· ἀλλ' ὁ κανὼν ὁ ὀρίζων τὴν χρῆσιν αὐτῆς εἶναι ὅτι· ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐνὸς δὲν πρέπει νὰ παραβιάτῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου· ἀφ' ἐνὸς ὀφείλω νὰ πράττω ὅ,τι παραγγέλλει ὁ ἠθικὸς νόμος ἀντιτασσόμενος εἰς τὰ πάθη καὶ τὰς ὀρέξεις τοῦ σώματος καὶ τείνων εἰς ἠθικὴν τελειοποίησιν, καὶ ἔχω δικαίωμα νὰ μὴ κωλύωμαι εἰς τοῦτο· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὀφείλω νὰ σέβωμαι τὰ ὅμοια τῶν ἄλλων δικαίωματα, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ *καθῆκόν μου*. Καθῆκον καὶ δικαίωμα εἶναι τὰ ἠθικὰ ὅρια τῆς ἀτομικῆς ἐκάστου ἐλευθερίας· ἵνα δὲ αὕτη ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία ἐξασφαλισθῇ οὕτως ὥστε νὰ μὴ πιεζώσιν οἱ ἰσχυρότεροι τοὺς ἄλλους καταχρώμενοι τῇ ἑαυτῶν ἰσχύϊ εἶναι ἀνάγκη νὰ κανονισθῶσιν αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν πολιτῶν διὰ νόμων ὧν ἄνευ τὰ φυσικὰ τοῦ ἀτόμου δικαίωματα θὰ ἔμεινον ἀνίσχυρα καὶ ἐπισφαλῆ, αὕτη δ' ἡ διὰ νόμων καθιέρωσις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας καλεῖται *ἀστική ἐλευθερία*.

Ἄλλ' ἵνα ὁ νόμος ἢ ἡ ἐκπροσωπούσα τοῦτον Κυβέρνησις μὴ δύνωνται νὰ περιορίζωσι τὰ δικαίωματα τὰ ὅποια ἐκλήθησαν νὰ προστατεύωσι, παρεχωρήθῃ εἰς ἕκαστον πολίτην μέρος τι δράσεως ἢ ἐλέγχου

ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς χώρας, ὡς τὸ δικαίωμα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ ἡ παρὰδοχὴ πάντων τῶν πολιτῶν εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἥτις ἐξασφαλίζει τὴν ἀστικὴν ὡς αὕτη πάλιν προστατεύει τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν. Κυρίως εἰπεῖν εἶναι μία καὶ ἡ αὕτη ἐλευθερία θεωρουμένη κατ' ἀρχὰς μὲν καθ' ἐκυτὴν ἐν τῇ φυσικῇ τάξει, ἔπειτα μὲ τὰς ἐγγυήσεις αἱ λαμβάνει ἐν τε τῇ κοινωνικῇ καὶ τῇ πολιτικῇ τάξει.

Τὸ Κράτος εἶναι μία μεγάλῃ ἐταιρεία, ἥς τὰ συμφέροντα διαχειρίζεται ἡ Κυβέρνησις, τῶν μετόχων δικαιοσύμενων εἰς ἑλεγχον τῆς διαχειρίσεως.

VIII Ἐλευθέρα Πολιτεία

Ἀλλὰ μόνον ἐν Ἐλευθέρᾳ Πολιτείᾳ ἐξασφαλίζεται ἐπαρκῶς ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου. Ἐν τοιαύτῃ Πολιτείᾳ πάντες οἱ πολῖται εἶναι ἴσοι, ἐξ ἴσου διὰ τῆς ψήφου τῶν μετέχοντες τῶν κοινῶν ὑποθέσεων καὶ ἐκφορῶντες γνώμην περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν νομίζουσιν ὅτι πρέπει νὰ κυβερνᾶται, ὥστε νὰ εἶναι ἐξηρατισμένη τῶν ἀτόμων ἡ ἐλευθερία.

Ἐρ' ὅσον ἡ Πατρίς ἡμῶν ἦτο πολιτικῶς ἐξηρημαμένη ἐξ ἄλλου Κράτους, κυρίως εἰπεῖν δὲν εἴχομεν Πατρίδα, ἀλλὰ μόνον γενέθλιον χώραν· δὲν εἴχομεν ἐλευθερίαν οὔτε τῶν ἀστικῶν οὔτε τῶν ἀτομικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων. Τὸ θεῖον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας φῶς μετὰ μακροῦς ἀγῶνας ἐπιλάμψαν διεσκέδασε τῆς δουλείας τὴν ἀχλὺν, ἐπιτρέπει νὰ βλαστάνωσι κατὰ μικρὸν τὰ εὐώδη τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας ἄνθη καὶ τὴν ὅλην φωτεινὴν εἰκόνα περιβάλλει στέφανος ἀκτινωτός, ὃν σθεναρῶς κατέχει ὁ εὐθαλής τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας βλαστὸς διαρκῶς κατευθύνων τὴν πολυπαθὴ νῆσον εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μεγάλῃς Πατρίδος.

Τοῦτο τὸ μέγα γεγονός τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας πανηγυρίζομεν σήμερον, καὶ χαίρομεν εὐλόγως χαρὰν μεγάλην, διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον μάτην ὠνειροπόλησαν ἐπὶ αἰῶνας πολλαὶ γενεαί, ἡμεῖς οἱ σήμερον ζῶντες ἠδὲ τυχήσαμεν νὰ ἴδωμεν. Ἀλλ' ἐν τῇ χαρᾷ ἡμῶν ταύτῃ ὀφείλομεν νὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι «ἡ ἐλευθερία εἶναι πτερωτή, ὡς εἶπεν ὁ αἰοίδιμος Κοραΐς, καὶ εὐκόλα ἀναπετᾶ καὶ φεύγει· τὰ ἔθνη ὅταν δὲν φροντίσουν νὰ τὴν δέσουν μὲ τὰς ἀλύσεις τῆς ἱερᾶς εὐνομίας»· ὅτι «καὶ ἡ ἐλευθερία ὅπως ἡ θρησκεία ἔχει πολλοὺς καθ' ὑπόκρισιν ἢ ἐκ παραφοράς ἐπικινδύνους ὁπαδούς»· ὅτι «Πολλοὶς ἡ ἀκολασία δανείζεται ψευδῶς τὴν μορφήν τῆς ἐλευθερίας»· ὅταν δ' οὕτω νοθεύηται ἡ ἔννοιά της, ἀποβαίνει κίνδυνος καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ ἔθνους· ὁμοιάζει πρὸς ξυρᾶφιον εἰς χεῖρας παρὰφρονος, πρὸς ὄπλον εἰς χεῖρας παιδίου» (Ἑμμ. Λυκούδης). «Ἀναντίρρητον εἶναι, λέγει ὁ Droz, ὅτι ἡ ἐξάσκησις τῆς ἐλευθερίας εἶναι δύσκολος, ἀπαιτοῦσα μακρὰν ἐκγύμνασιν· ὁ βαθμὸς τῆς ἐλευθερίας, ἥς δύναται νὰ ἀπολαύσῃ ἔθνος τι ἀκινδύνως, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως· ἀσφαλὲς δὲ γνώρισμα τοῦ βαθμοῦ τῆς προόδου ἔθνους τινὸς εἶναι ἡ μείζων ἢ ἐλάσσων ἐλευθερία ἣν χορηγεῖ εἰς τοὺς πολίτας αὐτοῦ. Τὸ ἔθνος τὸ χρηγοῦν τὴν μείζονα ἐλευθερίαν γινώσκον δὲ κάλλιον τῶν λοιπῶν νὰ ἀντέχῃ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο

πρωτεύει μεταξὺ πάντων. Οἰονόηποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ὕψος τοῦ μέγεθος, κατέχει ἰσχύον ἠθικὴν καθιστώσαν αὐτὸ ὑπέρτερον τῶν ἄλλων λαῶν, ἐξασφαλίζουσιν δὲ κάλλιον ἢ τὰ τηλεβόλα καὶ τὰ ὄπλα τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν εὐημερίαν του».

Τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας ἐφύτευσαν οἱ πατέρες ἡμῶν μετὰ πολλῶν μόχθων καὶ θυσιῶν καὶ ἐπότισαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. Εἰς ἡμᾶς τοὺς κληρονόμους τῆς πολυτίμου ταύτης παρακαταθήκης ἐναπόκειται νὰ περιποιηθῶμεν αὐτὸ ἐπιμελῶς ὥστε αὐξηθὲν νὰ σκιάσῃ ἡμᾶς πάντας ὑπὸ τὴν ἀμφιλοφῇ σκιάν του καὶ νὰ θρέψῃ διὰ τῶν εὐχύμων καρπῶν του καὶ οὕτως εὐγνωμονοῦντες νὰ ἀναφωνῶμεν πάντοτε:

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν αἰοιδίμων ἀγωνιστῶν τῆς Πατρίδος!

Ἐκάστη τάξις τοῦ σχολείου ὁμοιάζει πρὸς τάγμα στρατοῦ ἐν πορείᾳ· ὁ μαθητὴς δ' ὅστις ἀπουσιάζει ἐκ τῆς τάξεώς του εἶναι ὡς ὁ στρατιώτης ὅστις μένει ὀπίσω· ἐντὸς ὀλίγου οἱ συμμαθηταὶ του τὸν ὑπερτεροῦσιν, χωρὶς οὗτος νὰ δύναται νὰ τοὺς φθάσῃ.

(Βεσσιώ).

ΑΙ ΚΛΑΣΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ

(Συνέχεια· βλ. ἀριθ. 21)

II.

Ορίσαντες τὴν φύσιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς, ἴδωμεν νῦν ἐπὶ τίνων βάσεων προσήκει νὰ στηριχθῇ ἡ ἀγωγή αὕτη. Ἡδὴ ὁ Αὐγустος Comte δυσθύμως διέκειτο βλέπων ὅτι ἕνεκα τῆς ἀναποφεύκτου ἀνάγκης τοῦ καταμερισμοῦ τῆς διανοητικῆς ἐργασίας οἱ ἐπιστήμονες ἔχουσιν ἰσχυρὰν βροχήν εἰς τὸ νὰ εἰδικεύωσι τὰς γνώσεις καὶ νὰ γίνωνται καὶ οὗτοι ἐν ἐκάστῳ κλάδῳ τοῦ ἐπιστητοῦ εἰδικοί. Ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης θεμελιωμένον θ' ἀποκλινῇ πάντοτε εἰς συμφεροντολογικοὺς σκοποὺς, διότι αἱ αὐταὶ ἐπιστήμαι, αἵτινες καλλιεργούμεναι χάριν θεωρητικῶν καὶ ἀπλῶς ἐπιστημονικῶν μόνον λόγων δύναται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς μόρφωσιν τῆς διανοίας, δύναται ἔτι μᾶλλον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἐπαγγέλματα ἰδιοτελεῖς σκοποὺς ἐπιδιώκοντα, δύσκολον δ' εἶναι νὰ πεισθῶσι μαθηταί, γονεῖς καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ Κυβερνήσεις ὅτι ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν ἐπιστημῶν δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐπικρατῶσιν οἱ πρακτικοὶ τῶν θεωρητικῶν λόγων. Ἐτερόν ἐλάττωμα τοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης θεμελιωμένου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος εἶναι τοῦτο, ὅτι, ὡς ἐφαρμόζεται σήμερον, εὐκόλως ἄγει εἰς τὴν μηχανικὴν ἀποτομίευσιν γνώσεων καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν διανοητικὴν ὑπερκόπωσιν, οὐχὶ δὲ σπανίως παρατηρεῖ τις τρεφίμους τοῦ τοιούτου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, οἵτινες ἔχουσι μὲν πολλὰς γνώσεις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ ποσὸν τοῦτο μόρφωσιν τοῦ πνεύματος. Ἐντεῦθεν πηγάζει ἡ πνευματικὴ ἐκείνη παραμόρφωσις, ἥτις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν σωματικὴν παρὰμόρφωσιν, ἣν ἀπεργάζεται ἡ διὰ τῆς ἐνοργάνου τεχνητῆς γυμναστικῆς ἀντικατάστασις τῆς γυμναστικῆς τῶν ἐλευθέρων ἀσκήσεων τοῦ σώματος.

Διατὶ δὲ ἡ καλλιέργεια τῶν κλολογικῶν συναι-

σθημάτων του ανθρώπου είναι ασφαλέστερον και τελεσφορώτερον μέσον εις την διανοητικήν και ήθικήν αὐτοῦ πρόοδον; Διότι πρῶτον μὲν φύσει ἡ τοιαύτη ἀσχολία δὲν ἀποβλέπει εἰς συμφεροντολογικοὺς σκοποὺς, οὐδὲ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον πρὸς ἐπιτυχίαν τοιοῦτων σκοπῶν, ἔπειτα δὲ διότι τὸ καλόν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν αὐτῆς, στενωπὸν συνδέεται καὶ πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἐν τῇ Μέσῃ ἐκπαίδευσί ἄρα πρὸ παντὸς τὴν καλαισθητικὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου ὀφείλομεν νὰ ἐπιδιώκωμεν διὰ τῆς ποιήσεως, τῆς ἱστορίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς λογοτεχνίας, διότι ἡ τοιαύτην βάσιν ἔχουσα ἐκπαιδεύσεις ἐκ φύσεως καὶ προσορισμῷ εἶναι ἡθοιοῦς. Ὅθεν εἰς τὴν ἡγετίδα τῆς κοινωνίας κατ' ἀνάγκην τοιαύτην παιδείαν ὀφείλομεν νὰ παρέχωμεν, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος καὶ σπουδαιότατος στοιχείον οὐ μόνον τῆς ἡθικῆς τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ ἔθνους ἡθικῆς καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Τῆς κλασικῆς δ' ἐκπαιδεύσεως ἀσφαλὲς θεμέλιον ἀποτελοῦσι τοῦτο μὲν ἡ μητρικὴ γλῶσσα, τοῦτο δὲ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ καὶ Λατινικὴ, αἵτινες εἰς ἀτομικοὺς μὲν καὶ συμφεροντολογικοὺς σκοποὺς δὲν δύνανται νὰ ὑπηρετήσωσι, θαυμασιῶς δ' ὑπουργοῦσιν εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς σκοποὺς. Ἐν τῇ κλασικῇ φιλολογίᾳ τῶν δύο τούτων ἔθνων εἶναι ἀποτεταμιευμένος ἀληθὴς θησαυρὸς καλολογικῶν μὲν καὶ ἡθικῶν συναισθημάτων, ἀνθρωπίνων δὲ καὶ κοινωνικῶν ἀληθειῶν, αἵτινα δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς ἀμέσους καὶ ὕλικους σκοποὺς, ὡς τὸ ἀφθόνως ῥέον ὕδωρ ἀενάου πηγῆς ἐπὶ τοῦ ὅρου κειμένης δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀμέσως ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἀναβλύζει ἡ πηγή. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὸν λόγον τούτον, ὅτι αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ὕλικὰς μὲν ὠφελείας οὐδόλως, δαψιλεῖς δὲ ἡθικὰς εἰς τοὺς ἀνθρώπους παρέχουσιν, θεωροῦμεν τὰς σπουδὰς ταύτας ἐπιτηδαιότατον ὄργανον εἰς τὴν τῶν νέων παιδείαν. Ἐνῷ πᾶσα ἄλλη ἐκπαιδεύσις ἀποκτᾶται ὑπὸ τῶν νέων δι' ἐσπευσμένης καὶ αὐτοσχέδιαζομένης παρασκευῆς, οἱ τῆς κλασικῆς ἐκπαιδεύσεως τρόφιμοι καὶ μακρὰς παρασκευῆς ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ διὰ βραδείας μυσέως χωροῦσιν εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ δι' ἀληθοῦς πνευματικῆς μορφώσεως φθάνουσιν εἰς τὸ τέρμα τῶν σπουδῶν αὐτῶν. Οἱ δὲ διδάσκαλοι τῆς κλασικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅπως εὐδοκίμως ἀσκῶσι τὸ ἑαυτῶν ἔργον καὶ ἔχουσιν ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτῶν ἀποτελέσματα, ἀνάγκη νὰ τύχωσιν ἀρτίως καὶ ὑψηλοτέρως παιδεύσεως, ἣν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μόνον δύνανται νὰ λάβωσιν. Ἡ κλασσικὴ ἐκπαιδεύσις, τὸ ἀνυπέρβλητον τοῦτο ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης παιδείας, ἔχει τοῦτο τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ὑπὸ τε τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων δὲν δύναται νὰ χρησιμευθῇ παρὰ εἰς παιδευτικούς μόνον σκοποὺς, ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ τοῦτο οἱ κούφας τὰς φρένας ἔχοντες ἀποδοκιμάζουσιν ἐν τῇ τῶν νέων παιδείᾳ τὰς κλασσικὰς σπουδὰς ὡς ὅλως ἀνωφελεῖς. Καὶ ὅμως ἐν ταῖς κλασσικαῖς γλώσσαις ἡ κατασκευὴ ἐκάστης προτάσεως εἶναι διὰ τὸν μαθητὴν, ὡς ὀρθῶς ἐλέχθη ὑπὸ πολλῶν, «ἐν μάθημα λογικῆς», δυνάμεθα δὲ νὰ προσθίσωμεν καὶ «ἑτερον μάθημα αἰσθητικῆς», αἱ ἡθικαὶ δ' ἀλήθειαι αἱ περιεχόμεναι ἐν τῇ

ἀρχαίᾳ λογοτεχνίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ, εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς ἐκείνους μάλιστα τοὺς λαοὺς, παρ' οἷς πᾶσα ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένη ἐκπαιδεύσις εἶναι ἀνυπερβλήτως εἰς λαϊκοὺς.

Ἀναξίαν σπουδῆς κρίνουσί τινες τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ὡς δῆθεν γλῶσσαν νεκράν καὶ τὴν ἀρχαίαν κλασσικὴν φιλολογίαν ὡς κληροδοτηθεῖσαν ἡμῖν δῆθεν ὑπὸ τῆς μοναρχίας νεκρᾶς ἐπίσης τὴν σήμερον οὔσης. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἶναι νεκρά, ὡς ἰσχυρίζονται; Εἶναι ὀρθόν νὰ καλῇται νεκρά ἡ γλῶσσα ἐκείνη, ἥτις εἶναι μὴ-τηρ τῆς Γαλλικῆς, Ἱταλικῆς καὶ Ἰσπανικῆς, οἱ ἐκμανθάνοντες δὲ τὴν Λατινικὴν Γάλλοι, Ἱταλοὶ καὶ Ἰσπανοὶ οὐ μόνον μανθάνουσι συγχρόνως ἀκριβέστερον καὶ βαθύτερον τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, ἀλλ' ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρόνῳ καὶ δι' ἐλαχίστου κόπου καὶ τὰς δύο ἄλλας ἀδελφὰς γλώσσας δύνανται νὰ μάθωσι; Τίς δ' ἀγνοεῖ τὴν ὠφέλειαν, ἣν καὶ αἱ τρεῖς αὗται γλώσσαι παρέχουσιν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, τῇ ἐμπορίᾳ καὶ τῇ βιομηχανίᾳ; Δικαιούμεθα λοιπὸν νὰ ὀμιλῶμεν τοσοῦτον περιφρονητικῶς περὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ὡς θὰ ὀμιλοῦμεν περὶ τῆς ἐβραϊκῆς ἢ σανσκριτικῆς; Δὲν εἶναι φανερόν ὅτι ἡ Λατινικὴ δὲν εἶναι νεκρά γλῶσσα οὐδὲν ἥττον τῆς Ἑλληνικῆς, ἥτις ὀμιλεῖται ἀκόμη;

«Εἶναι ἀνυπέρβλητος ἡ ἀξία τῆς Λατινικῆς γλώσσης, λέγει ὁ Ἰωσήφ de Maistre. Ἡ Λατινικὴ εἶναι ἡ τοῦ πολιτισμοῦ γλῶσσα. Ἐλθοῦσα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς γλώσσης τῶν βαρβάρων προγόνων ἡμῶν ἠδυνήθη νὰ καθάρῃ, νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ νὰ ἐμφυσήσῃ οὕτως εἰπεῖν πνεῦμα εἰς τὰς ἀξέεικτους καὶ χονδραιοδεῖς ἐκείνας διαλέκτους καὶ καταστάσεις αὐτὰς τοιαύτας, οἷαι εἶναι σήμερον. Ἐὰν ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου καὶ χαράξωμεν γραμμὴν ἐκεῖ, ὅπου λήγει ἡ ἐπίδρασις τῆς Λατινικῆς γλώσσης, εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κόσμου λήγει καὶ ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀλληλεγγύη. Τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ Εὐρωπαίου εἶναι ἡ γνώσις τῆς Λατινικῆς γλώσσης». Πῶς ἄρα εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀνθρωπὸς τις ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἀξιοῦσι νὰ κατέχωσιν ὑψηλὴν θέσιν ἐν εὐρωπαϊκῇ κοινωνίᾳ, ἔτυχε τῆς προσηκούσης αὐτῷ παιδείας, ὅταν ἀγνοῇ τὴν γλῶσσαν ταύτην, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτους ἡδὴ αἰῶνας ἀσκεῖ παγκόσμιον ἐπίδρασιν; πῶς εἶναι δυνατόν νὰ καλῇται πεπαιδευμένος ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ φράσιν τινὰ εἰλημμένην εἴτε ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας εἴτε ἐκ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου εἴτε ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Τακίτου ἢ τοῦ Βεργιλίου; Ἐπειτα δὲ πῶς βλέπουσιν ἐν τῇ κλασσικῇ φιλολογίᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ὅπερ νὰ φέρῃ τὸν μοναρχικὸν τύπον, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ πολέμιοι τῆς κλασικῆς ἐκπαιδεύσεως; Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ῥώμη δὲν ἐκυβερνῶντο δημοκρατικῶς; Αὐτὸς ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς θρησκειον, δὲν εἶναι μᾶλλον δημοκρατικὸς; Πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, ἥτις ἔσχε καὶ ἐτι καὶ νῦν ἔχει ἱστορικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἐπίδρασιν, συνδέονται ἀρρήκτως δεσμοῖς ἡ ἱστορία, ἡ φιλολογία, τὸ δίκαιον καὶ ἡ θρησκεία τῶν λαῶν τῆς ἐλληνορωμαϊκῆς φυλῆς· τί τούτων

μεταβάλλομεν δεχόμενοι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα; Δὲν βλέπομεν ὅτι ἡ Ἀμερικανικὴ δημοκρατία μετὰ πολλοῦ ζήλου καταγίνεται νὰ προσπελάσῃ καὶ αὐτὴ, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, εἰς τὴν μεγάλην εὐρωπαϊκὴν παράδοσιν, ἀφ' ἧς τοσοῦτον εἶναι ἀποκεχωρισμένη, φέρεται δὲ βαρέως τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦτον;

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος)

Ε. Γ. Η.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

ΤΙΣ Η ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΕΡΑ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ ΔΙΑΙΤΑ;

Τεθείσης τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ σωματικὴ καὶ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸ εἶδος, τὴν ποσότητα καὶ τὸ ποσὸν τῆς λαμβανομένης τροφῆς, ἠγέρθη ἀπὸ τινος τὸ ζήτημα περὶ τῆς καταλληλοτέρας διὰ τὸν ἀνθρώπον διαίτης. Καὶ οἱ μὲν τῶν ἐπιστημόνων ἐτάχθησαν ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῆς κρεωφαγίας, ἐκ πασῶν τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν συνιστώντες τὸ κρέας ὡς τὴν προτιμότεραν διὰ τὸν ἀνθρώπον τροφήν. Ἡ ζωικὴ τροφή, ἀποφαίνονται οἱ ὁπαδοὶ τῆς κρεωφαγίας, περιέχουσα τετραδικὰς ἢ ἀζωτοῦχας οὐσίας ἐπαρκεῖς, ἥτοι ἀζωτον, ὀξυγόνον, ἄνθρακα καὶ ὕδρογόνον, προσδίδει βαθύτερον χρῶμα εἰς τὸ αἷμα καὶ θερμαίνει αὐτό, ἐπιτείνει τὰς δυνάμεις τοῦ μυϊκοῦ συστήματος, κρατύνει τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τονώνει τὸν ὅλον ὀργανισμόν. Ἄλλοι δὲ ἀποκροῦντες τὴν κρεωφαγίαν ἀπονέμουν ἅπασαν τὴν προτιμήσιν εἰς τὰ φυτικὰ σιτία, τ. ἐ. εἰς τὰ λάχανα, εἰς τὰς ῥίζας φυτῶν, εἰς τοὺς καρπούς καὶ τὰ ὀσπριοειδῆ. Αἱ ζωϊκαὶ οὐσίαι, εἶπον τοῦναντίον οὗτοι, εἶναι ὡς τροφή τοῦ ἀνθρώπου καταδικαστέα, α') διότι ὡς δι' ἀριθμῶν ἀποδείκνυται δὲν εἶναι αὗται πλουσιώτεροι εἰς φωσφόρον καὶ ἀζωτον· β') διότι, ὡς αἱ στατιστικαὶ μαρτυροῦσιν ἀπεργάζονται τὰ ἥθη ἀγριώτερα γ') διότι, ὡς ἡ ἐπιστήμη παραδέχεται, προκαλοῦσι πλείστας ἀσθενείας παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· δ') διότι εἰς αὐτὰς ὀφείλεται ἐν μέρει ἡ βραχυδιότης, πρὸς ἣν ὁσμήρην τείνει ἡ ἀνθρωπότης, καὶ τέλος ε') διότι δηλητηριάζουσι τὸν ὀργανισμόν τοῦ ἀνθρώπου, συνεπαγόμεναι τὸν βαθμιαίον θάνατον, ὡς ἦν ὁ Σενέκας παρετήρησεν. Ὁ ἀνθρώπος, εἶπεν ὁ φιλόσοφος οὗτος, δὲν ἀποθνήσκει θάνατον φυσικόν, ἀλλὰ φονεῖ αὐτόν. Συμπληροῦντες α' αὐτὸν οἱ σημερινοὶ φυτοφάγοι, ὑποστηρίζουσιν ὅτι τὴν αὐτοκτονίαν ταύτην διαπραττοῦσιν οἱ ἀνθρώποι διὰ τῆς παρὰ φύσιν μονομεροῦς κρεωφαγίας καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀνοήτων ἀπαιτήσεων τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἡ ἀλήθεια κεῖται καὶ ἐνταῦθα ἐν τῇ μέσῃ ὁδῷ, ἣν φαίνεται ἀκολουθεῖν καὶ ὁ ἱατρός Huchard, μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, καθηγητῆς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων καὶ συντάκτης ἱατρικῆς ἐφημερίδος.

Φυτικὴ τροφή καὶ καρποφαγία μεμιγμένη μετὰ ὀλίγου κρέατος, μετὰ γάλακτος καὶ τυροῦ, συνοδευμένη δὲ προσέτι ὑπὸ τινῶν ὑγιεινῶν συνθηκῶν—αὕτη, κατὰ τὸν Huchard, εἶναι ἡ καταλληλοτέρα διὰ τὸν ἀνθρώπον τροφή. Καταδικάζων δ' οὗτος τὴν κατάχρησιν τῆς κρεωφαγίας, πρῶτον μὲν ἀποδεικνύει δι' ἀριθμῶν καὶ συχνῶν παραδειγμάτων τὰ μειονεκτήματα αὐτῆς, ἔπειτα δὲ ἐξαίρει διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου τὴν ὑπεροχὴν τῆς φυτοφαγίας ταύτης τὴν ὑποχωρήσιν κάμνων ὁ ἡμέτερος ἱατρός ἀντιθέτως πρὸς τοὺς αὐστηροὺς φυτοφάγους, τοὺς ὀριστικῶς ἀποκλείοντας ἀπὸ τῆς τραπέζης

αὐτῶν τὸ κρέας, ὅτι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, συγκερναννύει τὴν φυτικὴν διαίταν μετὰ ὀλίγου κρέατος.

Ι. Μειονεκτήματα τῆς ζωικῆς διαίτης. α') Γνωστοῦ ὄντος ὅτι αἱ ἀζωτοῦχοι καὶ αἱ ἀνθρακοῦχοι οὐσίαι εἶναι αἱ μᾶλλον συντελοῦσαι εἰς τὴν ἐκάστοτε ἀνανέωσιν καὶ ἀφομοίωσιν τῆς σωματικῆς τοῦ ἀνθρώπου ὕλης, ἐξάγεται ἀπὸ τοῦ κάτωθι συγκριτικοῦ πίνακος τῶν συστατικῶν τῶν διαφόρων τροφῶν ὅτι τὸ κρέας δὲν περιέχει μείζονα τῶν ὀσπρίων καὶ τοῦ σίτου ποσότητα ἀζώτου καὶ ἄνθρακος. Ἰδοὺ ὁ πίναξ οὗτος:

	ἄζωτον	ἄνθραξ	λίπος	ὕδωρ
Κρέας	3,00	11,00	2,00	78,00
Ὄλα	1,90	12,50	7,00	80,00
ὀσπρία	4,10	41,00	2,80	12,00
σίτος	3,00	40,00	2,10	12,00
ὄρυζα	1,08	43,00	0,80	13,00
γεώμηλα.	0,24	10,00	0,10	74,00

β') Οἱ τοῦ ἀναγνωστῶν ἔσχον ποτὲ τὴν τιμὴν νὰ παρακαθίσωσιν εἰς πλουσίαν τράπεζαν, ἐφ' ἧς εἶχον παρατεθῆ ποικίλα εἶδη φαγητῶν ἐκ κρέατος, καρυκευμάτων, οἶνου καὶ ἄλλων πνευματωδῶν ποτῶν, οὐδένος ἢ ἐνὸς μόνου φαγητοῦ ἐκ λαχάνου δειλῶς παρελάσαντος, δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσιν ὅτι τὴν ἐπομένην πρωΐαν δὲν ἦσαν ὅλως ὑγιεῖς. Διατάραξις τοῦ στομάχου, καρδιαρρία, γενικὴ τοῦ σώματος κόπωση· ταῦτα εἰς τὰ ὅποια αἰσθάνεται τις μετὰ τὴν ἐκ κρεάτων τράπεζαν ταύτην, καὶ μετὰ πᾶσαν ἐν γένει ἐλλειπὴν τήρησιν τῆς ἐγκρατείας ἐν τῷ ζήτηματι τῆς τροφῆς καὶ τῶν ποτῶν.

γ') Ἀλλὰ καὶ αἱ συχνάκις ἐπισκεπτόμεναι ἡμᾶς πολυώνυμοι ἀσθενεῖαι τοῦ στομάχου, τῆς καρδίας, τοῦ δέρματος, τῶν νεφρῶν, ἡ ψθίσις, ἡ ραχίτις κ. τ. ὅ εἶναι, λέγει ὁ Huchard, τέκνα ὀλέθρια τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς παραδιάσεως τῶν ὁρῶν τῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ ζήτηματι τῆς διαίτης καὶ τῆς ἐπιπολαίου προσαρμογῆς ἡμῶν εἰς τὰς μυρίας ἀνθυγιεινὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

δ') Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ προϊοῦσα βραχυδιότης τῶν ἀνθρώπων, ὅτινες διατρέχονται παρὰ φύσιν διὰ τῶν δηλητηριωδῶν ζωϊκῶν οὐσιῶν. Διότι κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ κρέατι τοῦ ζώου τοῦ ἀπὸ τινῶν ἡμερῶν ἢ καὶ ἑρῶν σφαγέντος, ἀναπτύσσονται αἱ καλούμεναι πρωματίναι, αἵτινες εἶναι δηλητηριώδεις οὐσίαι, παράγουσαι παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἀποτελέσματα ὅμοια πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν φυτικῶν δηλητηρίων. Καὶ ἀπαντώνται μὲν αὗται εἰς μικροτάτην δόσιν ἐν τῷ ἐδωδίῳ κρέατι, ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν λείπουν καὶ ἡ παρουσία τῶν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν τῶν προϋποδειχθέντων γεγονότων.

ε') Οὐδὲ εὐνοεῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου περισσότερον τῶν φυτικῶν ἢ ζωικῆ τροφῆς Τεθέντος ὅτι κατὰ τοὺς φυσιολόγους τὸ ἐν ταῖς τροφαῖς περιεχόμενον φωσφόρον εἶναι τὸ σπουδαιότερον στοιχεῖον ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου, ἐξάγεται ὡσαύτως ἐκ τοῦ ἐπομένου συγκριτικοῦ πίνακος ὅτι αἱ ζωϊκαὶ τροφαὶ δὲν περιέχουσιν φωσφορικὸν ὀξύπερισσότερον ἢ τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς τροφῆς. Ὁ πίναξ μάλιστα δεικνύει πᾶν τούναντιον· ἰδοὺ οὗτος:

Ζωϊκαὶ τροφαί.	Φωσφορ. ὀξύ
Κρέας χοίρου, μόσχου, ἰχθύος	0,50
» προβάτου ὀρνίθου κυνηγίου	0,40
» παχέος βοῦς	0,35
Τυροῦς	0,44

Φυτικά τροφά.

Κύαμοι, πίσα, σίτος	1,45—0,92
Καρόττα, αραβόσιτος, γεώμηλα	0,69
Φασνόλοι, φακαί	0,52
Άχνη του άλεύρου	0,45
Όρυζα	0,20

στ') Παρατηρητέον δ' εν τέλει ότι η κρεωφαγία δεν συντελεί εις την ημερωσιν των ανθρώπων. Ο Ι. Ι. Ρουσσώ γνωματεύει ότι οι λαοί οι ποιοῦντες μεγάλην χρῆσιν της κρεωφαγίας είναι ὀμότεροι καὶ ἀγριώτεροι τῶν λοιπῶν. Ο δὲ Bertillon, πλησιέστερος εἰς τὴν ἐποχὴν ἡμῶν, βεβαίως δι' ἀκριβῶν στατιστικῶν ὅτι ἡ ἐγκληματιότης εἶνε μεγαλύτερα παρὰ τοῖς λαοῖς, οἵτινες ποιοῦνται κατάχρησιν τῆς ζωικῆς τροφῆς. Τὴν βεβαίωσιν δὲ ταύτην ἐπικυροῖ ἐν μέρει ἡ ἐπὶ τῶν ζῶων παρατήρησις, καθ' ἣν ἐκ τούτων εἶναι ἀγριώτερα τὰ τρεφόμενα δι' ὠμοῦ κρέατος.

Ταῦτα ἐν συντόμῳ τὰ μειονεκτήματα τῆς ζωικῆς τροφῆς.

II. Πλεονεκτήματα τῆς φυτικῆς διαίτης. α') Ἐκ τῶν ἀνωθι παρατηρηθέντων συγκριτικῶν πινάκων ἀποδείκνυται δι' ἀριθμῶν ὅτι τὰ φυτικά διττὰ πλεονεκτήματα τῶν ζωικῶν, περιέχοντα μείζονα ποσότητα θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ ὥσφορικῶν ὀξέος. Διὰ τοῦτο συνιστῶνται ταῦτα ὡς τροφὴ πρόσφορος εἰς τε τοὺς σωματικῶς καὶ τοὺς πνευματικῶς ἐργαζομένους, ἐπειδὴ, λέγει ὁ ἱατρὸς Huchard, παρὰ τὴν κοινὴν γνώμην ἡ τροφὴ αὕτη δὲν ἐπιβαρύνει τὸν στομάχον, προωροισμένον διὰ τὴν πέψιν τοῦ κρέατος, τῶν λαχάνων πεπτομένων κυρίως ἐν τοῖς ἐντέροις.

β') Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὴν ζωικὴν διαίταν ἡ φυτικὴ τροφὴ παρέχει τὴν ἀνοσίαν (immunité) ὡς πρὸς τινὰς ἀσθενείας, ἃς, εἰδομεν ἀνωτέρω ὅτι προκαλεῖ ἡ κρεωφαγία. Καίτοι δὲ εἶναι ἐπιστημονικῶς ἐξηκριθωμένον, ἐν τούτοις ἡ χολέρα καὶ ὁ κίτρινος πυρετὸς ἐφάνησαν φεισθέντες τῶν φυτοφάγων.

γ') Ἀλλὰ τὸ βεβαίον εἶνε ὅτι ἡ φυτικὴ διαίτα συνεπάγεται τὴν μακροδιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τοῦτο διότι ὡς οἱ διάσημοι ἀνατόμοι καὶ φυσιολόγοι, ὁ Κυβιέρως καὶ ὁ Φλουράνς καὶ κατ' αὐτοὺς καὶ πολλοὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημόνων παρέτηρσαν, ἡ φυτικὴ διαίτα εἶνε φυσικώτερα πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ στομάχος, λέγουσιν οὗτοι, οἱ ὀδόντες, τὰ ἔντερα, ἡ ὀλὴ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀποδεδεικνύουσιν ὅτι οὗτος ἐκ φύσεως καὶ καταγωγῆς εἶναι φυτοφάγος καὶ καρποφάγος. Ὅτι δὲ εἶναι ἀληθὲς ἡ ἰδιότης αὕτη τῆς φυτικῆς τροφῆς νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν, ἀποδείξεις, λέγει Huchard, εἶναι οἱ ἅγιοι πάντες, καὶ ἰδιαίτερος ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ μέγας Ἀντώνιος, ὁ ἐκ Θηβαίδος Παῦλος καὶ τόσοι ἄλλοι ἐκ τῶν ἁγίων, οἵτινες μετὰ τῶν φοινίκων, τῶν λαχάνων καὶ τῶν ῥιζῶν, τοῦ ὀλίγου μαύρου ἄρου αὐτῶν καὶ μετὰ ὕδατος καθαροῦ ἀπὸ οἴνου ἔζησαν πλέον τῶν ἑκατὸν ἐτῶν—ἀποδείξεις οἱ σύγγραφοι λατῖνοι Monachi Trappistes καὶ Charteux, οἵτινες σχεδὸν πάντες φθάνουσιν εἰς βαθὺ γῆρας μεθ' ὅλην τὴν αὐστηροτάτην αὐτῶν διαίταν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς Νεύτων ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν, συγγράφων δὲ τὴν Ὀπτικὴν του ἡκολούθει ἀπλουστάτην διαίταν ἐκ λαχάνων, ἄρου καὶ ὕδατος. Καὶ ὁ Κορνάρος ἐκ τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας τῆς Βενετίας κατὰ τὸν 18^{ον} αἰῶνα, ὅστις ἐπίσης συνέγραψε τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν, ἐπέζησε περὶ τὰ 100 ἐτῆ, ἀφ' οὗ ὑπέβαλεν ἑαυτὸν εἰς αὐστηρὰν φυτικὴν διαίταν κατόπιν σοβαρᾶς ἀσθενείας. Ἐκατοντούταις περίπου ἐγένοντο καὶ ὁ Φοντενὲλ καὶ ὁ Χεδρέλ, πασίγνωστοι ἐπιστήμονες. Μακρόβιοι ὡσαύτως ἦσαν καὶ οἱ οὐχ ἡσδον γνωστοὶ τοῖς περὶ τὰ

γράμματα ἀσχολουμένοις—Μοντυόν, Φραγκλῖνος, Βερναρδίνος, Βολταῖρος, Ρουσσώ καὶ ἄλλοι. Διὰ τοῦτο, πλεῖστα τοιαῦτα παραδείγματα ἔχον πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ συγγραφεὺς τῆς Μακροβιωτικῆς, βεβαίως ὅτι «οἱ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐξικνούμενοι εἰς τὸ ἀνώτατον ὄριον τῆς ἡλικίας δὲν εἶναι οἱ κρεωφάγοι, ἀλλ' οἱ ζῶντες ἀπὸ τῶν φυτῶν, ἥτοι τῶν λαχάνων, τῶν ὀπωρικῶν, τῶν ἑγγείων καρπῶν καὶ τοῦ γάλακτος» Διὰ τοῦτο καὶ ὁ συγγραφεὺς «τῆς τροφῆς τοῦ ἀνθρώπου», Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πετροῦπόλεως ποσῆτευει «ὅτι τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τὰ φυτὰ». «Σὰς πληροφόρῳ, κύριοί μου, ἔλεγεν ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας τῆς Βιέννης καὶ ὁ Hyrtl, προσχωρήσας εἰς τὴν μερίδα τῶν φυτοφάγων, σὰς πληροφόρῳ ὅτι τώρα πολὺ καθαρώτερα καὶ ἡσυχώτερα σέβτομαι: ὅτι εὐθυμότερος πρὸς ἐργασίαν εἰμὶ τώρα ἢ ἐν τῇ νεανικῇ μου ἡλικίᾳ». «Καὶ ἐγὼ, ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ὀππελ ἐν τῷ λαμπρῷ αὐτοῦ Βιβλίῳ τῶν γονέων, γενόμενος φυτοφάγος ἐν ἡλικίᾳ 66 ἐτῶν, καὶ ἐγὼ ἠσθάνην εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν διαφορὰν σαφέστατα: ἦδη ἡ ἐργασία μοὶ εἶνε ἀπόλαυσις, ἡ πορεία καὶ ἡ τῶν ὁρέων ἀνάδρασις δὲν με ἐνοχλεῖ, μολονότι γεννηθεὶς τῷ 1816 δὲν εἰμαι πλέον νέος».

δ') Ἐκ τῶν παραδειγμάτων δὲ τούτων ἐξάγεται ὅτι ἡ φυτικὴ διαίτα εὐνοοῦσα τὴν ὑγίειαν τοῦ ἀνθρώπου οὐδὲν ἀφαιρεῖ ἐκ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, γνωστοῦ ὄντος ἐπὶ κατὰ τὸ γνωμικὸν ὁ ὑγιὲς νοῦς εὐρηται συνήθως ἐν τῷ ὑγιεῖ σώματι. Ἀλλὰ, κατὰ τὸν Huchard, ἐξετάζοντα τὸ ζήτημα ὑπὸ ὅλας τὰς ὁψεις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κατάχρησιν τῆς κρεωφαγίας προκαλοῦσαν ἀσφαλῶς δερματικὰς ἀσθενείας, ἡ φυτικὴ διαίτα:

ε') Προσδίδει δροσερότητα καὶ λάμψιν εἰς τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος, ὡς τοῦτο, γράφει, ἀποδεικνύει ἡ ὥραιότης καὶ ἡ χάρις τῶν γυναικῶν τῆς Καπρέας (νισίδος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως) αἵτινες τρώγουσι καρποὺς μόνον καὶ λάχανα, καὶ ἡ πλαστικὴ καλλονὴ ἡ θαυματομένη παρὰ πολλοῖς τῶν σπανίαν χρῆσιν τῆς κρεωφαγίας ποιουμένων, συνήθως δὲ διὰ φυτικῶν διττῶν τρεφόμενων.

Τοιαῦτα, κατὰ τὸν Huchard, καὶ τῆς φυτικῆς διαίτης τὰ πλεονεκτήματα. Καίτοι δὲ ὁ ἡμέτερος ἱατρὸς φαίνεται τιμῶν περισσότερον τὴν φυτοφάγιαν, ἀλλὰ χάριν τῶν μὴ δυναμένων εἰς ἑξέως καὶ ἀνατροφῆς ν' ἀκολουθήσωσι τὴν καθαρῶς φυτικὴν διαίταν, συνιστᾷ αὐτοῖς ταύτην κεκαυκυμένην ἐστὶν ὅτε δι' ὀλίγου κρέατος, συνδυαζομένην δὲ μετὰ τινος σωματικῆς ἀσκήσεως, γνωστοῦ ὄντος, λέγει, τοῦ γνωμικοῦ, καθ' ὃ ἡ πέψις δὲν ἐνεργεῖται μόνον διὰ τοῦ στομάχου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν κνημῶν.

Βεβαίως οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν δὲν θὰ παραδεχθῶσι μετὰ δυσκολίας τὴν περὶ τῆς διαίτης σύστασιν τοῦ Huchard διότι εἶτε καθ' ἑξὶν καὶ ἐξ ἀνατροφῆς, εἶτε διὰ λόγους οικονομικοῦς, εἶτε καὶ ἕνεκα τῶν νηστειῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δὲν ἀκολουθοῦσι διάφορον τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης συνιστωμένης διαίτης. Μαθόντες δ' ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης τοῦ Γάλλου ἱατροῦ τὰ μειονεκτήματα τῆς συχνῆς κρεωφαγίας θὰ ἐκτιμῶσιν ἀναμφιβόλως περισσότερον τὴν σημασίαν τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐν Κρήτῃ καὶ πανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς φυλαττομένης καταληλωτάτης ὑπὸ πᾶσαν ἐποχὴν διαίτης ἐκ συγχῶν λαχάνων, πολλῶν καρπῶν, οὐκ ὀλίγων ὀσπρίων καὶ ὀλίγου μόνον κρέατος.

A. X. T.

Ο ΕΝΑΣΤΡΟΣ ΟΥΡΑΝΟΣ ΚΑΤΑ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΝ⁽¹⁾ ΤΟΥ 1902

Ἐκ τῶν πλανητῶν ἡ Ἀφροδίτη ἐξακολουθοῦσα νὰ εἶναι ὁ λαμπρότατος ἀστὴρ τοῦ στερεώματος δὲν 3 περίπου ὥρας μετὰ τὸν ἥλιον.

Ὁ δὲ Ἑρμῆς καθίσταται ὁρατὸς τὴν ἑσπέραν ἀπὸ τῆς 1ῆς μέχρι τῆς 2ῆς τοῦ μηνός, ἀλλ' ἡ καταλληλότερα ἡμέρα πρὸς παρατήρησιν εἶναι ἡ 21 τοῦ μηνός, ὅτε ὁ πλανήτης οὗτος εὐρίσκεται ἀνατολικώτερον τοῦ ἡλίου ὑπὲρ τὰς 18 μοίρας καὶ δίδει σχεδὸν 1 1/2 ὥραν μετ' αὐτόν. Τὴν 19ην τοῦ μηνός ὁ Ἑρμῆς πλησιάζει ἀρκετὰ τὴν Ἀφροδίτην καὶ εὐρίσκεται 6 1/2 περίπου μοίρας πρὸς Νότον αὐτῆς.

Ὁ Ἄρης, ὁ Ζεὺς, καὶ ὁ Κρόνος δὲν φαίνονται κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον.

Νέαν Σελήνην εἰχομεν τὴν 27 Δεκεμβρίου, πανσέληνον θὰ ἔχωμεν τὴν 11ην Ἰανουαρίου καὶ πάλιν Νέαν Σελήνην τὴν 26ην.

Βολίδων πτώσις συχνὴ παρατηρεῖται περὶ τὴν 25 τοῦ μηνός.

(1) Ἐκ παραδρομῆς τὸ ἄστρον τοῦτο δὲν ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ φύλλον τῆς 1ης τοῦ μηνός, ὅπως πάντοτε.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ναυτίας τὸ ἀποτελεσματικώτερον μέσον εἶναι νὰ κατακλίνηται ὁ εὐκόλως ὑπ' αὐτῆς προσβαλλόμενος ἥδη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ νὰ σκεπάζηται μὲ κλινοσκεπάσματα ἀφθονώτερα τῶν συνηθῶν, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι ψυχρὸς, νὰ τηρῇ δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πλοῦ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς προσπαθὼν ν' ἀποκοιμηθῇ.

Ἐὰν τὸ ταξίδιον δὲν εἶναι λίαν μακρόν καλὸν εἶναι νὰ ἀπέχωμεν πάσης τροφῆς, ἐν ἀνάγκῃ ὅμως εἰς πεινῶμεν πολὺ πρέπει νὰ προτιμῶμεν νὰ πίνωμεν ψυχρὸν καφὲν μὲ ὀλίγην ζάχαριν εἰς τὸν ὁποῖον προσθέτομεν ὀλίγον κονιάκ καὶ τὸ καπνίζεον ἀπαγορεύεται ὡς ἐνοχλητικόν.

Ἐκεῖνοι ὅμως οἵτινες δὲν ἐνοχλοῦνται εἰς μέγαν βαθμὸν ὑπὸ τῆς ναυτίας καὶ δὲν θέλουσι ν' ἀκολοθησῶσι τὰς ἀνωτέρω ὁδηγίας πρέπει νὰ μένωσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα καὶ νὰ ἀποφεύγωσι τὰ δύο ἄκρα τοῦ πλοίου χωρὶς ἐν τούτοις νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὰς μηχανὰς τῶν ὁποίων ἡ θερμότης καὶ ὁ σμῆ συντελοῦσιν εἰς τὴν προσβολὴν ὑπὸ τῆς ναυτίας.

Φάρμακα κατὰ τῆς ναυτίας συνιστῶνται κατ' ἐξοχὴν τὰ ἐξῆς δύο: ἢ νὰ λάβῃ τις κατὰ τὴν στιγμήν τῆς ἀναχωρήσεως 2—3 κοχλιάρια σιροπίου χλωράλης, ἢ 3 περίπου ὥρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως νὰ λάβῃ ἓν γραμμασίον κινίνης (θεικῆς)· οἱ προσβαλλόμενοι ὑπερβολικῶς ὑπὸ τῆς ναυτίας πρέπει ἀφοῦ λάβωσιν ἓν ἐκ τῶν 2 τούτων φαρμάκων νὰ συμμορφωθῶσι καὶ πρὸς τὰς ἀνωτέρω δοθείσας ὁδηγίας.

Διὰ νὰ καταστήσωμεν ἀδιάφορα τὰ ὑποδήματα ἀρκεῖ νὰ στεγνώσωμεν αὐτὰ καλῶς καὶ ἔπειτα νὰ τὰ ἐπαλείψωμεν μὲ τὸ ἐξῆς μίγμα:

Κηροῦ κυρίνου	125 μέρη
λίπους ἀρνίου	125 »
ρητίνης	5 »
ἐλαίου	150 »

Θερμαίνωμεν ἀρκετὰ τὸ ἔλαιον καὶ διαλύωμεν εἰς αὐτὸ τὸ λίπος, τὸν κηρὸν καὶ τὴν ρητίνην, καὶ ἀφοῦ ἀναμίξωμεν καλῶς φυλάττομεν τὸ μίγμα ἐντὸς δοχείου πεπωματισμένου, ἵνα τὸ μεταχειρίζομεθα ὅταν θέλωμεν.

Ἄλλη συνταγὴ εἶναι ἡ ἐξῆς: λαμβάνωμεν

λίπους	375 μέρη
κηροῦ κυρίνου	125 »
ἐλαίου τῶν ποδῶν τοῦ βοός	150 »

τήκομεν πρῶτον τὸ λίπος καὶ τὸν κηρὸν, καὶ ἀφοῦ προσθέσωμεν καὶ ἀναμίξωμεν καλῶς τὸ ἔλαιον φυλάττομεν τὸ μίγμα ἐν κλειστῷ δοχείῳ.

Οἱ ὑγρόμινες πολλακίς γίνονται ὀχληρότατοι ἐπιπίπτοντες ἀθρόοι κατὰ τῶν τροφίμων· ἐν μέσῳ ἀπλούστατον πρὸς ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ νὰ θέσωμεν τεμάχια ξηλανθοάκων εἰς τὰ μέρη τὰ ὁποῖα θέλωμεν νὰ προφυλάξωμεν ἀπ' αὐτοῦς. Τὸ αὐτὸ πράττομεν καὶ ὅταν πρόκειται ἀνθρῆ ἢ φυτὰ ἢ ἄλλα οἰαδιῆποτε πράγματα νὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ὀχληρῶν τούτων ἐντόμων. Ἀρκεῖ τις νὰ δοκιμάσῃ διὰ νὰ πεισθῇ πόσον ἀποτελεσματικὸν εἶναι τὸ μέσον τοῦτο.

Διαιτηγίαι τοῦ καλοῦ ἐλαίου. Εἰς τὰς δοθείσας ἥδη ὁδηγίας ἐν τῷ 2ῳ ἀριθμῷ τῆς «Προόδου» (σελῆς 164) προσθέτομεν νῦν ὅτι διὰ νὰ προφυλάττομεν τὸ ἔλαιον ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, καλὸν εἶναι νὰ προσθέτομεν εἰς ἑκάστον δοχεῖον ὀλίγον οἶνον πνεύμα, τὸ ὁποῖον ἐπιπλέον ὡς ἐλαφρότερον χρησιμεύει ὡς προφυλακτικόν αὐτοῦ. Ἀναγκαῖον πρὸς τούτους εἶναι νὰ φυλάττομεν τὰ δοχεῖα εἰς σκοτεινὸν μέρος διότι τὸ φῶς βλάπτει τὸ ἔλαιον.

ΠΟΙΚΙΛΑ

Κ. ΗΤΗ

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Γυμνασίου Ἡρακλείου ἥτις μέχρι τοῦδε ἀπετελεῖτο ἐκ διαφόρων βιβλίων ἀποσταλέντων κατὰ τὸ παρελθόν σχολ. ἔτος ὑπὸ ὁμογενῶν συγγραφέων καὶ ἐκδοτῶν εὐγενέως πάνυ ἀνταποκρινομένων εἰς ἐπίκλησιν τοῦ τότε διευθύνοντος τοῦ Γυμνασίου, ἐπληξίθη σημαντικῶς κατ' αὐτὰς προστεθείσης καὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἡρακλείῳ λειτοργουῦντος «Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου»· ὑπάρχει ὁ ἑλπίς ὅτι λίαν προσεχὺς θέλει προστεθῇ καὶ ἡ πολυτίμος σειρὰ τῶν βιβλίων τῆς Μαρασλείου Βιβλιοθήκης, ἣν ὁ νῦν διευθύνων τοῦ Γυμνασίου ἐζήτησεν ἥδη ἀποταθεῖς πρὸς τὸν μέγαν τοῦ Ἑθνικοῦ εὐεργέτην.

Εὐχὰς ἔργον θὰ ἦτο εἶναι καὶ ἡ Σ. Ἀν. Διεύθυνσις συνετέλει κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν ποιούτων βιβλιοθηκῶν, ἰδίως διὰ βιβλίων ὧν ἡ ἀπόκτησις δὲν εἶναι κατορθωτὴ διὰ τῶν ἀνωτέρω μέσων.

Ἐργηθεῖσας τῆς αἰτήσεως τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Ἀγίας Τριάδος ἐνετάλη ὁ Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ, «ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου πάντα μὲν νῦν τὰ ἐκδοθέντα ἔργα τῆς φερωνύμου Βιβλιοθήκης, πᾶν δὲ νέον ἔργον ἐν τῷ μέλλοντι».

ΕΛΛΑΣ

ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καθιερώθη ἡ ἐπιτροπεία ἥτις θὰ κρίνῃ τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὸν διαγωνισμὸν διδακτικά βιβλία τῆς μέσης Ἐκπαίδεως ἐκ τριῶν καθηγητῶν τῶν Ἑλληνικῶν, πέντε τῶν Μαθηματικῶν, τριῶν τῆς Γαλλικῆς καὶ τριῶν τῆς Θεολογίας. Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη θὰ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἰανουαρίου.

Τῇ προτάσει τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Μουφερράτος ἐνέκρινε τὴν ἀναγραφὴν πιστώσεως ἐκ 30 χιλιάδων δραχμῶν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1902 ἵνα χρησιμεύσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο διὰ τὴν πρῶτην τοκῶρεωλυτικὴν δόσιν τοῦ δανείου τῶν 600 χιλιάδων δραχμῶν τὸ ὁποῖον θὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα πρὸς Ἱδρυσιν Φυσιογραφικοῦ Μουσείου.

Ἡ Βελγικὴ Κυβερνήσις προσεκάλεσε τὴν Ἑλληνικὴν νὰ μετάσῃ τοῦ ἐν Βρυξέλλαις κατὰ τὸν

προσεχῇ Ἀπρίλιον συγκροτηθεσόμενον διεθνούς Συνεδρίου περὶ λαϊκῶν σχολῶν.

Καθ' ἅπαν τὸ Κράτος ὑπάρχουσι δημοτικά σχολεῖα ἀρρένουν 1457, θηλέων 523 καὶ γραμματοδιδασκαλεῖα 1143. Φοιτῶσι δὲ μαθηταὶ εἰς ταῦτα 149,358, μαθητρίαι δὲ 39,747. Ἑλληνικά δὲ σχολεῖα ὑπάρχουσιν ἐν ὧν 278 ἔχοντα μαθητὰς 18 080

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐν Λαριόσῃ Διδασκαλείου ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Νομάρχου διέκοψε τὰ μαθήματα τοῦ προτύπου δημοτικοῦ σχολείου ἔνεκα τῆς ἐνδικοπήσεως ἐν τῇ πόλει ταύτῃ νόσου τῆς διφθεριτιδός, ὑψ' ἧς καὶ προσεδλῆθησαν μαθηταὶ τινες.

Ἐξετυπώθη καὶ διανεμῆθη ὁ κανονισμὸς τῶν ἔργων τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Β. Θεάτρου. Κατὰ τοῦτον ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Βασ. Θεάτρου ἀποτελεῖται πλὴν τοῦ Προέδρου αὐτῆς ἐκ 4 μελῶν διοριζομένων κατ' ἐνιαυτὸν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, εἰς ὃν εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνὸς υποβάλλει ὁ Πρόεδρος τὴν ἐκθεσὶν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποφαίνεται περὶ τῶν υποβαλλομένων εἰς αὐτὴν ἔργων ἂν εἶναι κατάλληλα πρὸς παράστασιν ἐν τῷ Β. Θεάτρῳ. Τὰ υποβαλλόμενα δὲ εἰς αὐτὴν δραματικά ἔργα πρωτότυπα Ἑλληνικά ἢ μεταφράσεις ἀλλογλῶσσων πρέπει νὰ εἶναι ἀνέκδοτα, οὔτε παρασταθέντα Ἑλληνιστὶ οὔτε ἐκδοθέντα. Οἱ υποβάλλοντες μεταφράσεις ὀφείλουσιν νὰ συνυποβάλλωσι καὶ τὸ πρωτότυπον κείμενον. Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ἢ παρασταθέντων Ἑλληνιστὶ ἢ Ἐπιτροπὴ θὰ υποδεικνύῃ εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Β. Θεάτρου ὅσα ἤθελε κρίνει κατάλληλα νὰ παρασταθῶσι καὶ ἐν τούτῳ. Ἐντὺς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς υποβολῆς εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν δραματικοῦ ἔργου, ἂν δὲν ἐκρίθῃ ἤδη ὑπὸ ταύτης δύναται ὁ συγγραφεὺς ἢ μεταφραστὴς νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐκ νέου υποβολῆς. Τὰ πρωτότυπα δραματικά ἔργα ἀναγινώσκονται ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς συμπαραρισταμένου καὶ τοῦ σκηνοθέτου τοῦ Β. Θ. ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἢ ἄλλου ὑπὸ τούτου ὀριζομένου. Τὰ εἰς κρίσιν υποβαλλόμενα νέα ἔργα γίνονται δεκτὰ ἢ ὀριστικῶς ἢ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διορθώσεως κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Β. Θεάτρου ἢ ἀπορρίπτονται. Τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα τῶν πρωτοτύπων ἔργων ὀρίσθησαν εἰς 8 τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῆς ἀκαθαρσίτου εἰσπράξεως ἐκάστης παραστάσεως τοῦ αὐτοῦ ἔργου. Διὰ τούς μεταφράστας ἢ διασκευαστὰς ἀλλογλῶσσων δραματικῶν ἔργων ὑπάρχουσιν ἄλλοι ὅροι.

Ἡ νῦν Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Βασ. Θεάτρου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Α. Β. Ὑψ. τὸν Πρίγκιπα Νικόλαον ὡς Πρόεδρον καὶ ἀπὸ τούς κ. Σ. Π. Λάμπρον, Σ. Κ. Σακελλαρόπουλον, Ἀρ. Προβελέγγιον καὶ Ν. Γ. Πολίτην

Ὁ ἐν Σικάγῳ τῆς Ἀμερικῆς Ἑλληνικὸς Σύλλογος τὸ «Πανελλήνιον» ἀπέστειλεν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Ἑθνικοῦ Στόλου 20 λίρας ὡς συνεισφορὰν τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων.

ΓΑΛΛΙΑ

Αἱ δαπάναι διὰ τὴν δημοσίαν Ἐκπαιδεύσιν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῆς Γαλλίας ἀνῆρχοντο τὸ 1815 εἰς 1,630,000 φράγκα τὸ 1830 εἰς 1,995,000· τὸ 1840 εἰς 11,460,000· τὸ 1848 εἰς 13,253,000· τὸ 1860 εἰς 14,436,000· ἀπὸ τοῦ 1872 εἰς 33,784,000. Τὸ 1901 ἀνῆλθον σχεδὸν εἰς 207 ἑκατομμύρια, διὰ δὲ τὸ 1902 ἡ Κυβέρνησις ἀνέγραψε 209,093,756 φράγκα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων δημοτικῶν σχολείων ἀνῆρχετο τὸ 1869 εἰς 56,544, τὸ δὲ 1900 εἰς 70,288· κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ διάστημα ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτῶντων εἰς αὐτὰ παιδῶν νῦν ἦν ἀπὸ 3,894,130 εἰς 4,617,190.

Διὰ τὰ πλαστὰ διπλώματα καὶ πιστοποιητικά καὶ τὰς ἀπάτας αἰτινες γίνονται κατὰ τὰς ἐξετάσεις καὶ τοὺς διαγωνισμοὺς ἐδημοσιεύθη τῇ 23(ν) Δεκεμβρίου 1901 νόμος καθ' ὃν ὁ ποιούμενος χρῆσιν ψευδῶν διπλωμάτων, πιστοποιητικῶν, κ.τ.τ. ἢ ὁ ὑποκαθιστὼν τρίτον πρόσωπον ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ ὑποψηφίου καταδικάζεται εἰς φυλάκισιν ἀπὸ 1 μηνὸς μέχρι 3 ἐτῶν καὶ εἰς πρόστιμον 100 μέχρι 10000 φράγκων.

ΕΞΕΔΟΘΗ

Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ΥΠΟ

ΑΝΔΡ. Ι. ΜΠΙΚΑΚΗ

Ὁ τελειότατος τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων, ἔγκριθαι ὑπὸ τοῦ Ἡγεμονικοῦ Συμβουλίου τῆς Κρητικῆς Πολιτείας. Πωλεῖται ἀντὶ μιᾶς χροῦσῆς δραχμῆς εἰς ἅπαντα τὰ ἐν Ἀθήναις καὶ Κρήτῃ βιβλιοπωλεῖα.

Ἀρχικὴ πώλησις χαρτοπωλεῖον Δ.Κ.Κοκκινάκη 121 ὁδὸς Αἰόλου ἐν Ἀθήναις.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ», ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

Πρῶτον Γ. Καδόβην

44 Ἐν Ἀθήναις ὁδὸς Σταδίου ἀριθ. 44

Πάντα τὰ διδακτικά βιβλία

ἔτι δὲ

Φιλολογικά, ἱστορικά, θρησκευτικά, Γεωργικά καὶ ποικίλα ἄλλα συγγράμματα εἰς τιμὰς ρυγκαταβατικάς.

Ὁ νεωστὶ ἐκδοθεὶς γενικὸς Κατάλογος αὐτοῦ πέμπεται δωρεὰν παντὶ τῷ αἰτοῦντι.

Φ.

Γίνεται γνωστὸν εἰς τοὺς κ. Συνδρομητὰς ἐκ τῶν ἄλλων νομῶν ὅτι ἀντιπρόσωποι τῆς «Προόδου», εἰς οὓς παρακαλοῦνται καταβάλλοντες τὰς συνδρομὰς τῶν νὰ λαμβάνωσι τὰς ὀρεκτικὰς ἀποδείξεις, τυγχάνουσιν ἐν Ρεθύμνῃ μὲν ὁ κ. Μιχ. Πρεβελάκης καθηγητῆς, ἐν Ἡρακλείῳ δὲ ὁ κ. Ν. Πετρίδης διευθυντῆς Δ. Σχολείου, καὶ ἐν Νεαπόλει ὁ κ. Ι. Χατζιδάκης διευθυντῆς Δ. Σχολείου. Ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπος τῆς «Προόδου» τυγχάνει ὁ κ. Ι. Κολλάρος (Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας 14 ὁδὸς Σταδίου).

ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΚΗ

Ὁδὸς Μπέττολο ἐν Χανίοις

Εὐρίσκονται καὶ πωλοῦνται χονδρικῶς καὶ λιανικῶς εἰς τιμὰς ἀνεπιδέκτους συναγωνισμοῦ πάντα τὰ φαρμακευτικά εἶδη, προσερχόμενα ἐκ τῶν ἀρίστων ἐργοστασίων τῆς Εὐρώπης.

Ἰδίως δέ: Μεταλλικά ὕδατα, Ἰατρικοὶ οἶνοι, Φύσιγγες (Ampoules) κακοδυμνητικοῦ νατρίου εὐρωπαϊκῆς κατασκευῆς, Γαλάκτωμα τοῦ ἐλαίου τοῦ ἡπατος τοῦ ὀνίσκου μετὰ φωσφορικῆς ἀσβέστου καὶ σόδας εὐχεστον καὶ λῖαν εὐληπτον, ἀρωματικὸν, περιέχον 50 τοῖς ἑκατὸν καθαρὸν ἐλαῖον, παρασκευαζόμενον ἐν τῷ Φαρμακείῳ καὶ συνιστώμενον θερμῶς ὑπὸ πάντων τῶν σπουδαίων ἱατρῶν.